

різні педагогічні ситуації тощо); аналізувати й оцінювати власні педагогічні дії та діяльність учнів, звучання окремих оркестрових груп, солістів і всього колективу в цілому; систематично вдосконалювати власні науково-методичні, музично-теоретичні та інструментально-виконавські знання і навички.

Такий поділ комплексу професійних якостей керівника учнівського музично-інструментального колективу на окремі складові є умовним, тому що в практичній діяльності вони органічно поєднуються і доповнюють одна одну, утворюючи єдину систему.

Дослідження процесу музично-інструментальної підготовки студентів мистецьких факультетів уможливило зробити наступні висновки: формування означених професійних якостей має здійснюватися на засадах міжпредметної взаємодії, взаємообумовленості теоретичного і практичного аспектів фахового навчання, впровадження інтегративного спецкурсу з методики роботи з музично-інструментальними колективами.

Список використаних джерел

1. Оркестровий клас (камерний оркестр): Програма навчального курсу для студентів мистецького факультету педагогічного університету / Укл. Пляченко Т.М. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 36 с.
2. Пляченко Т.М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами: Навчальна програма з спецкурсу для студентів мистецького факультету педагогічного університету (Спеціальність: 6.010100 – Педагогіка і методика середньої освіти. «Музична педагогіка і виховання»). Спеціалізація: «Художня культура». Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр). – Кіровоград:РВВ КДПУ імені В, Винниченка, 2008. –28 с.

*А.М.Пригодій,
Чернігівський ДПУ
імені Т.Г. Шевченка*

**ПРИНЦИПИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглядаються основні принципи адаптації студентів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності в освітніх закладах, а також розкривається закономірності процесу професійної адаптації

майбутніх вчителів в період навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: професійна адаптація, професійна діяльність, вчитель, принципи адаптації, навчально-виховний процес.

В статті розглядаються принципи адаптації студентів педагогічних спеціальностей к професійній діяльності в навчальних закладах, а також розкриваються закономірності процесу професійної адаптації майбутніх учителів в період навчання в вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, профессиональная деятельность, учитель, принципы адаптации, учебно-воспитательный процесс.

In the article a basic principle of adaptation of students of pedagogical specialities are examined to professional activity in educational establishments, and also opens up conformity to the law of process of professional adaptation of future teachers in the period of studies in higher pedagogical educational establishment.

Key words: professional adaptation, professional activity, teacher, principles of adaptation, educational-educate process.

Постановка проблеми. Соціально-професійна адаптація студентів є процес поступового пристосування ще в період навчання у вузі до педагогічної професії та підготовки до входження у відповідну соціально-професійну групу. Результатом адаптації мають бути:

- стійке позитивне відношення до педагогічної професії;
- готовність до професійної діяльності, опанування її змісту та формам на рівні, достатньому для самостійної роботи;
- готовність до входження в трудовий (педагогічний) колектив;
- готовність до ролі вчителя як організатора та керівника навчально-виховного процесу учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної спрямованості розглядалася в працях і монографіях багатьох вчених педагогів і психологів: Б.Г. Ананьєва, С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, В.П. Беспалько, А.А. Бодальова, П.Я. Гальперіна, В.А. Крутецького, М.В. Кузьміна, В.М. Мясіщева, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна, Н.Ф. Талізної, Г.І. Щукіної та інших.

Метою статті є аналіз основних принципів та закономірностей адаптації студентів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Однак проблеми професійної адаптації майбутніх вчителів потребують подальшої розробки. Процес

адаптації студентів обов'язково повинен бути певним чином організованим та керованим, ґрунтуватися на ряду принципів та закономірностей, що знаходяться у взаємозв'язку. У числі принципів – і загальнометодологічні, і дидактичні та специфічні. Розглянемо їх докладніше.

Принцип розвитку, найбільш спільний, передбачає дотримання ідеї розвитку в процесі професійної адаптації студента. Розвиток такого складного системного об'єкту, якою є людина, від вчорашнього школяра до вчителя вищої кваліфікації здійснюється поетапно (від семестру до семестру, від курсу до курсу) шляхом поступового накопичення обумовлених програмою елементів готовності до педагогічної діяльності. Все це сприяє тому, що відносно повільні кількісні зміни за період навчання у вузі впливають на якісне перетворення особистості студента.

Принцип науковості навчання і його зв'язок з практикою вимагає знання студентами структури та змісту основних наукових теорій та понятійного апарату науки, розуміння їх практичного значення; знання теоретичних основ виробничих процесів; знайомства студентів з новими дослідженнями та новаторськими ідеями; розвитку у них наукового мислення; формування у студентів розуміння структурно-функціональних зв'язків між різними видами наукового знання, що лежать в основі системності знань; знайомства з основами методології та методики наукових, особливо педагогічних досліджень; впровадження в навчання елементів наукової дискусії, дослідницьких та проблемних професійних завдань; розвитку уміння працювати з психолого-педагогічною, методичною, науковою та науково-популярною літературою; залучення студентів до науково-дослідної роботи.

Принцип спрямованості освіти на комплексне вирішення завдань навчання, виховання та розвитку майбутніх вчителів має три аспекти, які, будучи застосованими до процесу формування професійної готовності, набувають наступного змісту [2]:

– освітній аспект: глибоке і міцне засвоєння студентами педагогічних, методологічних, культурологічних та спеціальних знань отриманих в єдності і взаємозв'язку; опанування комплексу професійних умінь та досвіду педагогічної діяльності; уміння висувати та грамотно вирішувати професійні (навчально-професійні) завдання;

– виховний аспект: реалізація в процесі професійної підготовки розумового, етичного, естетичного та трудового виховання студентів; формування педагогічної культури вчителя.

– розвиваючий аспект: розвиток професійних якостей вчителя; розвиток інтелектуальних здібностей; розвиток творчого мислення, розвиток професійних здібностей.

Принцип інтегративності (цілісності) вимагає створення безперервного, єдиного та цілісного процесу адаптації до педагогічної діяльності, що здійснюється протягом всього періоду навчання у вузі. Від реалізації цього принципу у значній мірі залежить формування у студента професійної готовності як інтегративної якості особистості. Принцип реалізується через інтеграцію змісту та методів вивчення педагогічних, методологічних, культурологічних та спеціальних дисциплін, інтеграцію теоретичної та практичної підготовки, інтеграцію навчальної та наукової діяльності студентів, спільну діяльність викладача та студентів. Інтеграція є найважливішою функцією управлінської діяльності викладача і досягається за допомогою педагогічних технологій та засобів.

Одиницею навчально-професійної діяльності, що реалізовує принцип інтегративності, виступає навчально-професійне завдання, розв'язання якого вимагає від студента узагальнених професійних знань і умінь, що є сукупним продуктом вивчення декількох окремих професійних дисциплін.

Ще одним важливим принципом є принцип мобільності (динамічності) – безперервний випереджаючий розвиток, здібність до швидкої дії, тобто до змін та вдосконалення, самої системи професійної підготовки. Вчитель має бути не лише підготовленим до роботи в закладах освіти, але і бути здатним самостійно ставити та вирішувати завдання, що виникають в процесі педагогічної діяльності.

Принцип акумуляції орієнтований на послідовність і безперервність в опануванні блоків професійних знань та умінь при вивченні всіх дисциплін державного освітнього стандарту, на поступове накопичення елементів готовності до педагогічної діяльності. При цьому безперервність виявляється в цілісності систем, що складаються з окремих дискретних елементів та забезпеченості їх зв'язків.

Послідовним опануванням педагогічних умінь є тривалий процес, який не може обмежуватися лише процесом вивчення

психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін. Кожна навчальна дисципліна має бути "відповідальна" за формування певних професійних знань та умінь, за свій внесок у професійну компетенцію майбутнього вчителя. Якщо врахувати, що засвоєння – це розуміння плюс запам'ятовування, а оволодіння – це засвоєння плюс використання знань на практиці, то слід вважати, що опанувати зміст навчальної дисципліни, означає, поєднати знання з практичними вміннями та деяким досвідом професійної діяльності [2; 6].

Принцип спадкоємності в розвитку професійної адаптації майбутнього вчителя вимагає обліку результатів його попередньої навчальної діяльності: рівня сформованості компетенції, мислення, загальноосвітньої, педагогічної, методологічної та інформаційної культури; якості засвоєння знань та умінь, отриманих при вивченні різних дисциплін; ступеня розвиненості особистісних якостей, що визначають професійні можливості студентів; навик організації самостійної роботи.

Принцип спадкоємності передбачає реалізацію функціонально-діяльнісного, особистісно-орієнтованого та проблемно-дослідницького підходів на всіх етапах професійної підготовки, що сприяє створенню умов для реалізації основних функцій професійної підготовки, забезпечення якісного засвоєння теоретичних основ професійної діяльності та її практичної реалізації в конкретних навчально-професійних завданнях, що імітують ситуації майбутньої професійної діяльності; подолання протиріччя між технологією навчання, що склалася, у вузі, орієнтованої переважно на засвоєння студентом знань, а не на розвиток його самостійності, ініціативності, проблемного мислення, творчої активності і потребами сучасної освіти та розвитку його інтелекту та повного розкриття потенціалу особистості; використання психологічних засобів формування мотиваційної сфери особистості студента, спираючись на його домінуючі потреби; створення безперервного процесу моделювання педагогічного середовища при навчанні у вузі.

Принцип технологічності професійної підготовки спрямований на системне застосування науково-педагогічного знання до практичних завдань, формування професійної готовності.

Технологічний процес професійної підготовки це – послідовність дій (операцій), кожна з яких заснована на науково обґрунтованій педагогічній діяльності викладача та навчально-

професійній діяльності студента на основі комплексу навчально-професійних завдань [7].

Технологія професійної підготовки визначається змістом та методами її реалізації. Зміст професійної підготовки обумовлюється видами діяльності, якими вчитель займається в процесі трудової діяльності. Можна виділити декілька груп таких видів діяльності: навчально-методичне забезпечення педагогічного процесу, управління класом або педагогічним колективом та самоосвіта тощо.

Підготовка студентів до виконання перерахованих видів діяльності визначається, по-перше, технологіями вузівської підготовки (форми та методи проведення занять, методи організації самостійної роботи, методика використання дидактичних, технічних і комп'ютерних засобів навчання та ін.), по-друге, специфічними прийомами інтеграції змісту та методів, засобів та форм навчання, що дозволяє здійснювати безперервний керований процес професійної підготовки майбутнього вчителя.

Принцип варіативності витікає з необхідності реалізації індивідуального (облік окремих, своєрідних якостей особистості студента) і диференційованого (облік схожих властивостей та характеристик особистості студентів) підходів до професійної підготовки студентів.

Варіативність змісту, форм та засобів професійної підготовки набуває особливої актуальності в системі багаторівневої освіти. Причому залежно від статусу вузу, його місця розташування можуть бути вибрані різні варіанти задоволення особистісних запитів майбутнього вчителя.

У системі вищої педагогічної освіти цей принцип реалізується у сфері вибору студентом різноманітних шляхів, засобів, технологій організації навчальної діяльності та діагностики її якості залежно від можливостей, наданих викладачем, а також особистих здібностей, життєвої позиції та професійних інтересів [9].

Зміст принципу варіативної підготовки відображає сучасні тенденції реформи освіти: спирається на психолого-педагогічні основи особистісно-орієнтованого підходу до студентів; передбачає наявність критеріїв оцінки результатів навчально-професійної діяльності студентів; виокремлення рівнів розвитку окремих компонентів професійної готовності; наявність діагностичних матеріалів для оцінки і самооцінки рівня професійної готовності; добровільність у виборі

рівня засвоєння і форм звітності (варіативна звітність); відповідність змісту контролю та оцінки рівневого підходу.

Принцип варіативної підготовки надає більше свободи викладачу у виборі змісту матеріалу, організаційних форм та технологій навчання майбутніх вчителів з врахуванням соціально-педагогічних умов, що складаються в даному регіоні, дозволяє йому швидко переорієнтуватись в разі зміни ситуації. Викладач, забезпечуючи встановлений стандарт освіти, має можливість реалізувати власні задуми, експериментувати та ширше використовувати творчу діяльність.

Процес професійної підготовки підпорядкований певним законам та закономірностям. Перш за все, в цьому процесі, виявляються найбільш спільні закони буття та свідомості, що вироблені діалектикою та сформульовані філософами. Потім, в досліджуваній нами досить вузької галузі соціального буття, діють певні закономірності – закономірності навчання, що виявлені педагогічною наукою. Вибираючи поняття "закономірність" і користуючись їм надалі, ми, як і багато інших авторів, сприймаємо закономірність як недостатньо точно пізнаний закон, впорядкованість явищ, відносна постійність, стійкість чинників, що впливають на систематичність зв'язків між об'єктами. Закономірності, які ми знаходимо, формулюємо і на яких спираємося є за своєю суттю закономірностями дидактичними: вони відображають залежності, що повторюються, стійкі між елементами навчання – діяльністю викладання, діяльністю учіння та змістом освіти [10].

Вищерозглянута група закономірностей, що обумовлює нормальний перебіг процесу професійної підготовки вчителя, має переважно суб'єктивний характер. Прояв цих закономірностей залежить від свідомої спільної діяльності викладача та студентів в належних умовах. Але в той же час їм властивий й елемент об'єктивності, бо ми маємо справу з реальним об'єктом та предметом діяльності, а сама діяльність здійснюється в об'єктивних умовах.

Зупинимось безпосередньо на закономірностях професійної підготовки вчителя. Розвиток професійної готовності вчителя відбувається інтенсивніше при реалізації контекстного навчання. Суть його виражається в тому, що основною одиницею роботи викладача і студента є не порція інформації, а спеціальна ситуація (навчально-професійне завдання). Викладач організовує і активізує в контексті

повчальної ситуації взаємодію між студентами та між студентом і об'єктом вивчення (професійною діяльністю вчителя). Навчальна діяльність студента набуває рис, в яких виявляються особливості його професійної діяльності. Розв'язання навчально-професійних завдань моделює фрагменти реальної професійної діяльності вчителя [2; 8].

Засвоєння досвіду здійснюється на основі функціонально-діяльнісного підходу, розвитку суб'єктних стосунків, активної позиції студента та його участі разом з викладачем в управлінні навчальною діяльністю. Активність студента зростає при відповідності його цілей цілям викладача, досягнення рівня професійних вимог.

У основі професійної підготовки вчителя повинна бути організована самостійна навчально-професійна діяльність студента. Зростаюча самостійність студента є стрижнем засвоєння теоретичної бази педагогічної діяльності; становлення та розвитку професійної компетентності, професійного мислення та професійної культури; формування професійних якостей особистості (організованості, ініціативності, високого рівня професійних домагань, оригінальності мислення та ін.); розвитку уміння керувати своєю пізнавальною та дослідницькою діяльністю; формування і розвитку потреби в самоосвіті та самовихованні.

Методика створення та реалізація комплексу навчально-професійних завдань як важливої форми організації навчально-професійної діяльності студентів забезпечує розвиток всіх складових професійної підготовки.

Основним засобом професійної підготовки є комплекс навчально-професійних завдань, що на завершальному етапі підготовки майбутнього вчителя найповніше реалізуються в процесі педагогічної практики. Логіка цілісності подібного комплексу передбачає підбір навчально-професійних завдань (підготовка та проведення уроків, виховних заходів, індивідуальна та групова робота з учнями та ін.), вирішення яких створює умови для розвитку основних узагальнених професійних умінь [5].

Кожне узагальнене професійне уміття структурно включає ряд окремих умінь, оволодіння якими забезпечується вирішенням блоку оперативних та елементарних завдань. Вирішення серії елементарних навчально-професійних завдань дає можливість студентові виконувати певні дії у складі окремого професійного уміття. Комплекс навчально-професійних завдань служить засобом

інтеграції та забезпечення безперервності професійної підготовки, оскільки їх розв'язання передбачається на різних етапах професійної підготовки. Розвиток професійної компетенції вчителя, професійного мислення, професійної культури відбувається у взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Вищезазначені якості настільки тісно пов'язані між собою, що представити їх окремо можна лише умовно, тому їх розвиток у студентів відбувається практично одночасно. При цьому їх розвиток призводить до створення нової інтегративної якості особистості вчителя – професійної готовності до педагогічної діяльності.

Висновки. Рівень опанування узагальнених професійних умінь залежить від того, з якою повнотою в умовах безперервної навчально-професійної діяльності студенти опанували професійні знання, уміння та навички при вивченні усіх дисциплін навчального плану.

Узагальнені професійні уміння з успіхом формуються при вирішенні комплексу навчально-професійних завдань, що для майбутнього вчителя повною мірою реалізуються процесі різних видів практик і в першу чергу педагогічної практики. Закономірності професійної підготовки майбутніх вчителів виявлялися та формулювалися поступово в процесі дослідження проблеми, висунення припущень та їх практичної перевірки в процесі педагогічного експерименту. Реалізація вищезазначених закономірностей дозволяє підвищити рівень адаптації студентів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань: Изд. КГУ, 1988. – 238 с.
2. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирования личности. – М.: Мысль, 1976. – 157 с.
3. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования. – М., 1984. – 224 с.
4. Бозаджиев В.А. Адаптация студентов младших курсов в вузе. // Вестник. – Челябинск: ЧГАКИ. – 2003. – №8. – С. 32-38.
5. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно ориентированного подхода воспитания // Педагогика. – 1995. – №4. – С. 29-36.
6. Брудный В.И., Катаков А.Б. Адаптация студентов младших курсов вуза. – М.: НИИВШ, 1975. – 36 с.

7. Виллонас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 228 с.
8. Козарь Н.И. Адаптация первокурсников к условиям обучения в вузе // Психология. – 1979. – №16. – С. 151-156.
9. Петров А.Ю. Профессиональная адаптация студентов вуза: Монография. – Челябинск: Изд-во Челяб. академии культуры и ис-ва, 2004. – 185 с.
10. Стригин В.В., Петров А.Ю. Здоровьесбережение в современном образовательном учреждении: Монография. – Челябинск: Изд-во Челяб. академии культуры и ис-ва, 2004. – 171 с.

*О.М.Черненко,
О.О.Лисенко,
Академія пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля
МНС України*

РОЗВИТОК ЗАХВОРЮВАНОСТІ КУРСАНТІВ

Розглядається гігієнічна проблема щодо покращення стану здоров'я в підготовці майбутніх рятувальників до професійної діяльності, яка пов'язана з комплексом факторів щодо погіршення суспільного здоров'я молоді.

Ключові слова: популяція, захворюваність, хворобливість, акселерація, функціональний стан, варіабельність, індекс Кетле.

Рассматривается проблема гигиенической оптимизации состояния здоровья, которая связана с комплексом факторов ухудшения здоровья молодежи в обществе.

The problem of improvement of health in the training of future rescuers for professional activity is viewed, which is connected with the complex of factors of the worsening of young people's health.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства загострилася проблема здоров'я людини. Це виявляється у зниженні або призупиненні зростання середньої тривалості життя, збільшенні питомої ваги хронічних хворих, зростання смертності, інвалідності і психічної захворюваності населення, збільшенні частоти важких видів хвороб (онкологічних, системи кровообігу, нервової, травної, ендокринної і кістково-м'язової систем), більш ранньому розвитку процесів старіння організму. При цьому прогресивно знижується віковий поріг хвороб, що, зокрема, виражається в підвищеній захворюваності населення молодих вікових груп, до яких